

KLER
HEJVUD

KĆERI
SPARTE

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Claire Heywood

DAUGHTERS OF SPARTA

Copyright © Claire Heywood 2021

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojoj sestri Loren

*„Tako pašjaluka nema i gore grdobe od žene
Koja se u srcu svome na takva odluči dela...
... a ona, veoma umešna u zlu,
oblje samu sebe sramotom i potonjih žena
Nežan rod, ma one i dobre i čestite bile!“**

– Homer, *Odiseja*

*„Ona Erinija prava i Troji i svojoj domaji“***

– Vergilije, *Enejida*

* Preveo Miloš N. Đurić. (Prim. prev.)

** Preveo Tomo Maretić. (Prim. prev.)

PROLOG

Sedela je ukočeno, krvavih ruku. Kad bi zatvorila oči, još je pred sobom videla ono. Čvršće je zažmurila i isprekidano disala u tišini. I još je videla isto. Belo pretvoreno u crveno. Mrtve oči.

Ona uroni drhtave šake u vodu; uvojci krvi istog časa se raširiše po nekada čistoj činiji. Zatim podlaktice sve do lakto-va dok činija nije potamnela i, nakon što ju je opet napunila, potamnela još jednom. Čak i kada su joj ruke opet bile bele, kada je neko odneo tamnu vodu i drhtaji prestali, činilo joj se da pred očima još vidi crveno.

Kako se ovo dogodilo? Kako se rađa ma koje zlo? Je li to delo bogova? Kazna za neko drugo zlo? Ili oni sede tamo gore, ravnodušni, i gledaju kako kamen udara o drugi kamen, pa u treći? Bezizražajna lica koja trepću u prašini zaostaloj posle lavine.

PRVI DEO

PRVO POGLAVLJE

KLITEMNESTRA

„Klitemnestra! Pripazi, mala! Odvija ti se vreteno!“

Na zvuk svog imena, Klitemnestra brzo usredsredi pogled. Pred njom se vreteno vrtelo na pogrešnu stranu, a pažljivo upredena vuna hitro se raspredala. Ona ga zaustavi rukom.

„Nestra, ovo ne liči na tebe“, coknu Tekla jezikom, pa se vrati sopstvenom poslu. Dadiljino čelo i dalje je bilo namrgođeno, ali barem ju je opet zvala 'Nestra'. Klitemnestra nikad nije volela svoje puno ime – bilo je predugačko, suviše glomazno – ali još manje joj se dopadalo kad se oštro izgovori. Njena sestra Helena je počela da je zove Nestra dok je bila premala da ga izgovori celog, i to se nekako zadržalo.

Helena je sada sedela pored nje. Celog popodneva su zajedno prele vunu i Klitemnestru je već bolela ruka od preslice. Dok je gledala vreteno kako poigrava na niti, sestra je pevušila za sebe, i premda je Helenin glas bio umilan, znala je samo polovinu reči i uporno je ponavljala istu strofu. Klitemnestra je priželjkivala da prestane.

Ženska soba je bila u polumraku, zidovi su bili neukrašeni a vazduh zagušljiv i nepomičan. Kao jedna od središnjih prostorija u palati, nije imala prozora kroz koje bi pokuljalo

svetlo, niti je svež povetarac mogao razvejati učmalost. Bilo je leto i topao vazduh je bio još topliji zbog mnoštva žena u sobi i zbog lampi i buktinja koje su im obasjavale tamne glave i uposlene bele ruke.

Klitemnestri se vunena haljina lepila za znojjava leđa dok je ona gledala preko ramena, prema najosvetljenijem uglu sobe. Tamo su stajali razboji – tri velika drvena okvira s razapetim nedovršenim tkaninama. Za dvama su trenutno radile najveštije robinje u domaćinstvu. Puna divljenja i zavisti, Klitemnestra ih je gledala kako pomiču čunak tamo-amo i, nit po nit, stvaraju maštovite šare. Kao da gledaš ples koji te opčinjava ili sviraš kakav složen instrument.

„Znaš“, začu se Teklin glas, „uskoro možemo početi da te obučavamo za razboj.“

„Stvarno?“, zapita Klitemnestra i otrgnu pogled od razigranih ruku.

„Napunila si jedanaestu. Za nekoliko godina ćeš se udati – a kakva ćeš to supruga biti ako ne budeš umela da tkaš.“

„Veoma bih volela“, odgovori ona i zahvalno klimnu glavom. Tkanje na razboju svakako je izgledalo zanimljivije od predenja.

Helena prestade da peva. „Mogu li i ja da tkam?“

Klitemnestra zakoluta očima. Helena je uvek htela da radi isto što i ona, svejedno što je bila mlađa dve godine. Do sada nije pokazala ni najmanje zanimanje za razboj.

„Mislim da si još premlada, gospodarice Helena. Ipak, uskoro ćeš i ti dobiti priliku.“

Helena se upadljivo napući i prenatraglašeno nastavi da prede. Ipak, uskoro će zaboraviti da se duri, znala je Klitemnestra, i zaista, izraz lica joj se ublaži kad se ponovo udubila u kretanje vretena.

Njih tri su još malo radile, a onda Tekla reče: „Mislim da je dosta za danas. Devojčice, slobodno idite i pojedite nešto.“

Klitemnestra prestade da prede. „Zar ne možemo malo da se poigramo napolju pre večere? Još nije mrak. Ne mogu po ceo dan da budem u kući.“

„O, da, smemo li?“ , cijuknu Helena.

Tekla je oklevala. „Hajde, dobro“, uzdahnu. „Ali morate povesti i robinju. Da ne budete same.“

„Ali nas dve ćemo biti zajedno!“ , pobuni se Klitemnestra. „Nije zabavno kad nas neko posmatra.“ Ona molećivo pogleda u Teklu, ali dadiljino lice je bilo nepopustljivo. „Dobro“, reče ona i uvređeno frknu. „Povešćemo Agatu.“ Devojčica je bila malo mlađa od nje a malo starija od Helene, i bila je bolja drugarica za igru od svih mrzovoljnih pratilja koje bi im Tekla mogla izabrati.

Dadilja nije izgledala sasvim zadovoljno, ali klimnu glavom.

„Agata! Idemo napolje da se igramo, hajde s nama“, doviknu Klitemnestra preko sobe pre nego što se Tekla predomisli. Robinja se dovuče do njih pognute glave, a Klitemnestra uhvati Helenu za ruku i pođe prema vratima. Njih tri već su bile na pola hodnika kada Tekla viknu za njima: „Ne udaljavajte se od palate! I nemojte dugo da ostanete napolju ili ćete postati tamnopute kao čobanice! A ko će se onda oženiti vama?“

Tri devojčice su izašle iz palate i krenule nizbrdo, na livadu; Klitemnestra je išla prva. Trava je bila visoka, a suve semenke zakačinjale su joj haljinu dok je koračala. Nad glavama im je šumorilo kržljivo drveće i uživala je što na ramenima oseća svež povetarac posle toliko vremena u ženskoj sobi. Kad su se udaljile od palate dovoljno da ih niko ne može videti, ona se zaustavi.

„Šta ćemo da se igramo?“ , upita ona druge dve.

„Ja ću da budem kraljevna“, reče Helena bez oklevanja, „a Agata može da mi bude služavka.“

Agata stidljivo klimnu glavom.

„Ali *ionako* si kraljevna“, reče Klitemnestra razdraženo. „Zar ne želiš da se pretvaraš da si nešto drugo? Na primer čarobnica ili gusarka ili čudovište?“

„A, ne. Ja sam uvek kraljevna.“

„Dobro, nek ti bude. Onda ću ja da budem kralj“, uzdahnu Klitemnestra. Bilo je lakše naprosto pustiti da bude po Heleninom, inače bi se ova rasplakala.

Helena frknu. „Nestra, ne možeš da budeš kralj. Ti si žensko!“ Helena pogleda u Agatu kao da je poziva da se pridruži šali. Agata se tiho zakikota, ali čvrsto zaklopi usta kad je Klitemnestra prezrivo prostreli pogledom. Agata pogleda u zemlju.

„Dobro. Ti budi kraljevna, Helena. Agata, ti si služavka. A ja ću biti dadilja.“ Ona razmisli sekund. „Ali dadilja koja ume da pravi čarobne napitke“, dodade.

„Čega se igrate?“

Glas im je dopro s leđa. Dečaćki glas. Klitemnestra se hitro osvrnu da vidi ko to govori.

Prema njima se kroz visoku travu šećkao neki dečak i sada je bio na samo nekoliko koraka daleko. Bio je malo stariji od njih – visok, ali mu još ne beše izrasla prva brada. Kosa mu je bila duga i tamna, a od njegovog osmeha Klitemnestra se odjednom postide. Pre nekoliko dana ga je videla kako dolazi u palatu sa ocem. U diplomatsku posetu, pretpostavila je, ili su možda samo u prolazu. Ljudi su često svraćali na putu kroz planine ili u povratku sa obale. Na očevom ognjištu uvek je gorela vatra, ali retko kada su imali ovako mladog gosta. Uglavnom su jedini dečaci plemenitog roda u okolini bili njena braća, blizanci Kastor i Polideuk, ali oni su bili preveliki da bi se igrali s njom i Helenom. A Tekla je rekla kako je neprimereno da se kraljevine igraju s malim robovima. Ipak, sa ovim dečakom valjda smeju? On je gost.

„Z... zdravo“, reče Klitemnestra; jezik joj se odjednom spleo. „Baš smo htele da se poigramo kraljevine.“ Ona se lecnu koliko je detinjasto to zazvučalo, pa žurno dodade: „Glupo je, znam, ali Helena je htela da se igra. Možemo i nešto drugo da radimo ako i ti hoćeš s nama.“

Opet onaj osmeh. „Ne, možemo da se igramo kraljevine.“

Klitemnestra se brinula da im se dečak podsmeva, ali ako ništa, hteo je da se igra. „Kako se zoveš?“, zapita.

„Tezej. Otac i ja smo došli u posetu iz Atine.“

„Tezej“, ponovi ona. „Dobro, ali, Helena će biti kraljevna, a Agata – naša robinja – trebalo je da bude služavka. A ja sam dadilja koja ume da pravi napitke. Šta ćeš ti da budeš?“

„Ja ću da budem strani kralj. Veliki ratnik.“

Klitemnestra se osmehnu, zadovoljna što se i on izgleda već uživeo. „A šta kažeš da doživiš brodolom na našoj obali, i onda te ja nađem i izlečim te napitkom i...“

Ipak, Tezej kao da je nije slušao. Okrenuo se od nje i gledao u Helenu.

„Stvarno izgledaš kao kraljevna, gospo“, reče i prenaglašeno se pokloni. „Imaš najblistaviju kosu koju sam ikad video.“ On diže ruku kao da će je dotaći. „Liči na vatru. A koža ti je tako bela – kao u prave gospe. Kladam se da ćeš biti lepa kao sama Hera kad budeš u punom cvatu.“

Helena se zakikota, ali je Klitemnestra bila iznervirana. Svi su uvek pričali o Heleninoj kosi. Nije joj bilo jasno po čemu je tako posebna. A njena sopstvena koža je bila podjednako svetla kao Helenina. Pored toga, ona sama je bila bliže „punom cvatu“. Helenine grudi bile su ravne kao dečake.

Ona pokuša da se opet usredsredi na igru. „U svakom slučaju, mislila sam da bi mogao da doživiš brodolom...“

Tezej je prekide. „A možda sam upravo stigao iz bitke, i ranjen sam, pa ti treba bilje da me izlečiš. Moraš da ideš po bilje.“

„Važi.“ Klitemnestra se osmehnu, srećna što joj je dao važnu ulogu. „Idem da ga donesem.“

Malo se udaljila od ostalih, prema reci, zamišljajući kako se zaputila u planine u potragu za retkim biljem. Otprilike kad je zastala da ubere biljku sitnih belih cvetova, čula je Helenu kako izdaje naređenja Agati. Ona pođe još malo dalje, sve dok žubor reke nije nadjačao Helenine zapovesti i kikot. Zastala je da opere ruke u čistoj vodi, ali lanolin iz vune joj je, uporno kao i uvek, prijanjao uz kožu. Pored reke nije bilo mnogo zanimljivog bilja, ali svejedno je ubrala nekoliko cvetova i travki. Pitala

se hoće li morati da se pretvara kako stavlja melem Tezeju na ranu. I na samu pomisao se postidela, ali bila je i uzbuđena. Nikad ranije nije dodirnula dečaka – izuzimajući braću, ali se ona nisu računala.

Kad je zaključila da je pronašla dovoljno čarobnog bilja, Klitemnestra je uzela sve stabljike u jednu ruku i krenula natrag, ka sredini livade. Ipak, kad se približila mestu gde je ostavila ostale, nešto joj se učinilo neobično. A onda je shvatila: više ne čuje Helenin glas. Ona pruži korak.

Prišavši bliže, shvatila je da ne vidi Helenu. Ni Tezeja. Niti Agatu. Pretraživala je livadu pogledom, škiljeći na suncu koje je tonulo sve niže.

Ona potrča. Sada joj je panika nadirala u grlo. Glupačo, glupačo! Nije trebalo da ostavi Helenu. Ako joj se nešto desi, ona će biti kriva. Trebalo je da paze jedna na drugu. Šta ako je došao vuk? Ili divlji vepar? Obično se nisu usuđivali da se ovoliko približe palati, ali bilo je slučajeva. Ili šta ako ih je neko zarobio? Ako su ih uhvatili lovci na robove ili je neka tuđinska skitnica iskoristila priliku. Tezej nije dovoljno odrastao da se izbori s muškarcem u punoj snazi.

Činilo joj se da je već stigla do mesta gde ih je ostavila. Ni traga ni glasa od njih. Ona nastavi da trči. Odjednom joj stopalo zape za nešto i ona se sruči u travu.

„Jo!“, začu se jedan glasić.

Klitemnestra se uspravi u sedeći položaj i vide o šta se to saplela.

„Agata? Zašto ležiš u travi? Gde je Helena?“

Robinjica se držala za stomak tamo gde ju je Klitemnestra dokačila nogom. Grčeci se, ona reče: „Igra se s Tezejem. Rekao je da će je oteti, pa me je izbo nožem – mislim, u igri – i rekao je da sam sad mrtva i da moram da ležim i da ćutim. Čula sam da su otrčali, ali ne znam kud. Bila sam mrtva.“

Klitemnestri se steže stomak. „Glupačo! Ne možeš ostavljati Helenu nasamo s *dečakom!*“ Ona skoči na noge. „Sad smo nadrljale“, zavapi ona, skoro za sebe.

Agatine oči bile su razrogačene i prestravljene. U njima su počinjale da se sjaje suze. „Izvini, gospodarice, izvini“, reče ona, i glas je izdade. „Uplašila sam se od njega.“

„Ništa mi ne vrede izvinjenja“, reče Klitemnestra. „Moramo da ih nađemo.“ Ona skupi šake oko usta. „Helena!“ Udahnu punim plućima. „HELEEEENAAAA!“

Pretraživala je livadu pogledom i obrtala se dok nije načinila pun krug. Nije bilo traga od njih niti znaka kud su mogli otići. Ona potrča – bolje da ih traži bilo gde nego da ih ne traži – ali stade posle samo nekoliko koraka.

„Ne vredi trčati za njima. Onda ćemo se i mi izgubiti i niko neće znati šta se desilo. Moramo da kažemo ocu.“

Obilne suze sada su tekle niz Agatino lice. „Ali ljutiće se na nas“, zacvile ona.

„Prekasno je za to. Hajde!“ Klitemnestra je zgrabi za ručni zglob i potrča prema palati, vukući Agatu za sobom.

Klitemnestri se činilo da je već satima zaključana u svojim odajama, iako je po svetlosti znala da sunce još nije zašlo, dakle svakako nije moglo proći mnogo vremena. Želela je da joj neko kaže šta se događa. Jesu li našli Helenu? Da li je dobro? Uz nju nije bila čak ni Agata, pa da podele zabrinutost. Krivicu. Kad je nju samu zaključao ovde, otac je zadržao robinjicu uza se. Veoma se naljutio kad su mu rekle. Ne, ne naljutio. Uplašio, možda. Nikad ranije nije videla oca uplašenog. Poslao je Kastora i Polideuka na konjima i pola dvorske straže peške da traže Helenu i dečaka.

Vreme je prolazilo. Klitemnestra se poigravala kosom, čupkala je, vezivala je u čvorove. Zgrbljena je sedela na ivici kreveta i mislila o svemu što se moglo desiti. Čak i ako su Helena i Tezej dobro, Helena je ipak sama s dečakom. Klitemnestra je znala šta dečaci rade devojcicama. Šta muškarcu rade ženama. Tekla joj je sve objasnila kad je pitala zašto se ovce penju jedna

na drugu. A ako se to desilo Heleni... pa, nikad se neće dobro udati. Klitemnestri pripade muka. Izneverila je sestru. Obično je bila vrlo odgovorna. Helena je bila mlada i ponekad nepromišljena, ali Klitemnestra je uvek bila tu da je zaštititi. Danas je, međutim, ispala veoma glupa. Zašto je toliko očajnički želela da se dopadne Tezeju? On je samo glupi dečak. Helena joj je bila važnija od svakog dečaka. Važnija od svih ljudi na svetu.

Ona se rasplaka. Čutke je ronila besne suze. Besnela je na Tezeja. Na lepu, glupu Helenu. Na sebe samu.

Onda je začula kako se podiže reza na vratima. Brzo je obrisala suze s lica i ustala. Svim srcem se nadala da će u sobu ući Helena.

Ipak, kada su se vrata otvorila, unutra se uteturala Agata, koju je neko gurnuo s leđa. Ona žalostivo jauknu, a onda se vrata zatvoriše. Lice joj je bilo izbrazdano suzama, oči crvene i natekle. Othramala je još nekoliko koraka, pa se zaustavila kao da ne može dalje. Stajala je ukočeno i rukom se pridržavala za zid.

„Agata?“, upita Klitemnestra oprezno. Bilo joj je jasno da nešto nije u redu. Robinja je plakala kada su saopštile Klitemnestrinom ocu šta se desilo. Bile su to nesnosne, preplašene suze za koje ona sama nije imala strpljenja. Ipak, sada se u očima devojčice umesto straha videlo nešto što je mnogo više uzdrimalo Klitemnestru. Nekakva praznina. Klitemnestra načini korak prema njoj. Pa još jedan. Tek kad joj je prišla, videla je: obasjana treperavom svetlošću fenjera, Agatina uzana leđa cela su bila izbrazdana. Pruge mučnog crvenila probijale su kroz iscepanu belu haljinu, kroz rascepljenu belu kožu. Tukli su je, znači. Toga se toliko plašila.

„O, Agata“, dahnu Klitemnestra. Ona priđe da je zagrlji, ali zastade kad vide kako se devojčica trgla. „Mnogo mi je žao. Trebalo je da mu kažem da sam i ja kriva...“

„Zna da si ti kriva“, reče Agata bezizražajno. „Zato me je i poslao ovamo. Da me vidiš.“

Klitemnestra je zbunjeno gledala u nju.

„Nije mogao tebe da bije“, promrmlja Agata. „Ostali bi ti ožiljci.“

Spoznaja odjednom preplavi Klitemnestru, i ona obori glavu. Otac je kažnjava preko Agate. Želudac joj se okretao na samu pomisao. Verovatno je jače tukao devojčicu da bi njoj samoj stavio do znanja ono što je hteo. Trebalo je da ona *vidi* bol. Otac joj nije bio surov čovek, ali je umeo da bude hladna srca kad je morao. A bezbednost sopstvene dece bila mu je važna.

Želela je da zagrlji Agatu, da joj opere rane, ali se plašila da je još više ne povredi.

„Znaš li nešto o Heleni?“, upita ona tiho.

Oborenih očiju, Agata zavrte glavom.

Prošlo je još vremena. S vremena na vreme Agata bi jaukula, ali izuzev toga odaja je bila tiha. Njih dve su sedele na Klitemnestrinom krevetu i čekale. Agatina krv je kapala na prekrivače i prljala ih, ali Klitemnestra nije marila. Ona uhvati Agatu za drhtavu ruku.

Začu se nekakav zvuk iz hodnika. Klitemnestrin pogled sunu ka vratima. *Samo da su dobre vesti. Samo da je ona bezbedna.*

Kad su se vrata otvorila, naspram svetlosti je stajao otac.

„Našli smo je“, reče, ali nije se osmehivao. Čelo mu je bilo mrgodno, lice umorno. Oči mu na tren odlutaše ka Agati, pa opet u stranu. Izgledao je tužno. On se pomeri u stranu i tamo je stajala Helena, vedra kao i uvek, premda pomalo postidjena. Ona utrčkara u sobu, a otac se povuče i zatvori vrata za sobom.

Čim su se zatvorila, Klitemnestra skoči i zagrlji sestru.

„Šta se desilo? Kuda ste otišli? Jesi li dobro?“ Ona osmotri Helenu od glave do pete u potrazi za znakom bilo kakvih povreda.

„Nije mi ništa. Tezej i ja smo se samo igrali. Ne znam zašto su se svi toliko uplašili.“ Ona zabaci kosu s ramena. „Oteo me je, pa smo našli neku pećinu malo nizvodno i tamo se sakrili.“

„Ali... da li te je dirao, Helena?“, zapita Klitemnestra.

„Dirao? To je i otac hteo da zna. Jako me je tresao dok me je ispitivao. Bolelo je.“ Ona protrlja nadlakticu i namršti se.

„Jeste ili nije, Helena? Da li te je dirao?“

Helena prevrnu očima. „Da, dirao me je. Držao me je za ruku dok smo bežali od Agate. I posle, kad smo bili u pećini, pomazio me je po kosi i... i poljubio me je“, reče ona sa stidljivim osmehom. Zacrvenela se, ali u njenom izrazu lica bilo je još nečeg. Klitemnestri se činilo da liči na ponos.

„Poljubio te je?! I... i to je sve? Ništa drugo se nije desilo?“

Helena je videla zebnju na sestrinom licu i sada je delovala zabrinutije. „Pa, zamolio me je da mu pevam, i plesala sam, i onda nas je Polideuk našao.“ Počinjala je da se uzrujava. „To je sve. Bio je dobar prema meni. Stalno je pričao koliko sam lepa. A sad ga je otac nekud oterao. Kladim se da nas sto godina neće pustiti da se igramo s nekim drugim dečakom.“

„Zaista, Helena? Samo to se desilo?“, navaljivala je Klitemnestra.

Helena klimnu glavom.

„Onda je sve u redu.“ Odahnula je i dozvolila sebi da se osmehne. „Na kraju se nije dogodilo ništa loše.“ Ipak, dok je to govorila, setila se Agate, koja je sedela iza nje. Nije bila sigurna da ju je Helena uopšte primetila.

DRUGO POGLAVLJE

HELENA

Bio je to dosadan dan. Zapravo, čitav mesec je bio dosadan. Otkako se Tezej sa ocem vratio u Atinu, svaki dan je bio isti. Istovetan kao i uvek. Prela je i prela vunu dok joj se ne bi činilo da će joj se oči upresti. A danas je bilo još i gore zato što joj nije Nestra pravila društvo. Sestra je konačno učila da tka na razboju, i zato je Helena ceo dan morala da sedi s Teklom. Dadilja joj je pričala priče, ali ona ih je sve čula ranije. Bile su to priče za bebe. Zar Tekla ne shvata da je ona sada odrasla? Htela je da sluša priče za odrasle. Prave priče. O opasnosti i izdaji, osveti i ljubavi. Najviše o ljubavi. Nestra joj je ponekad pričala takve priče, koje je sama izmišljala.

Popodne se bližilo kraju – barem se tako činilo Heleni. Već satima je u ženskoj sobi. Sigurno će uskoro zaći sunce.

„Smem li da prestanem?“, zapita ona Teklu.

Razgledajući nevelika klupka ispredene vune u Heleninoj korpi, dadilja se mrštila. „Da, valjda je dosta za danas.“

Helena pogleda u ugao, gde joj je sestra sedela za razbojem. Porred nje je stajala robinja i davala joj uputstva. Helena nešto zausti.

„Sestra ti je zauzeta“, reče Tekla. „Nemoj da je gnjaviš.“ Stara dadilja pogleda u stražara na drugoj strani glavnih vrata. Helenin

otac sada je i tu postavljao po jednog. „Pitaj stražara hoće li da pripazi na tebe napolju. Možeš da povedeš Agatu ako hoćeš.“

Helena zbrčka lice. Agata više uopšte nije bila zabavna. Sada je bila još tiša nego ranije i veoma se plašila kazne.

„Neću da se igram sa Agatom“, reče Helena, ali tiho. Robinja je bila blizu, na drugoj strani prostorije, i Helena nije htela da je ona čuje.

„Dobro, idi onda k roditeljima. Možda su još u dvorani s ognjištem u ovo doba. Sigurno žele da te vide.“

Helena je oklevala. Volela je da sedi ocu u krilu. On ju je grlio, zasmeyavao i pričao joj o svemu što se događa u palati. Ipak, ako je majka tu... Helena se u majčinom društvu uvek osećala neprijatno. Nije ona bila gruba prema njoj. Nikada. Ponekad je čak bila prilično nežna. Ipak, u drugim prilikama je bila hladna i daleka. Kad bi se mimoišle u palati, pretvarala se da ne vidi Helenu svejedno što bi joj Helena uhvatila pogled pre nego što ga ova brzo skrene. Ponekad bi izašla iz prostorije kad Helena uđe, govoreći da je umorna ili da se ne oseća dobro. Pre nekoliko meseci Helena je zatekla majku u uobičajenoj stolici uz ognjište, a pored nje je sedela Nestra. Zajedno su prele, pričale i smeјale se. Helena je silno želela da im se pridruži, ali kad ju je majka spazila, brzo je ostavila vunu i smislila neki izgovor da ode. Kao da ju je udarila u stomak. Zašto majka ne može da provodi vreme s njom onako kao s Nestrom? Kao da joj je nešto kod Helene odbojno.

Ona odluči da okuša sreću radije nego da još sat vremena sluša Tekline priče, pa spusti preslicu i krenu prema stražaru na vratima. Možda je ipak otac u dvorani s ognjištem. Dok je prolazila pored stražara i nastavljala hodnikom, on bez oklevanja pođe za njom. U početku ju je nerviralo što više ne sme sama da luta po palati kao ranije, ali se posle navikla da je neko, poput senke, uvek prati u stopu.

Uskoro se našla u samom središtu palate, ispred dvorane s ognjištem, u koju se ulazilo iz unutrašnjeg dvorišta. Zastala je

pod tremom pre nego što je zavirila kroz odškrinuta vrata. Na drugom kraju sobe očevo predo je stajao prazan. Srce joj malo klonu. Pored prestola je na kitnjasto izrezbarenoj stolici sedela majka, a u sredini prostorije, ispred nje, plamtela je vatra. Jedina druga prisutna prilika je bila majčina služavka. Dve žene su sedele i ćutke prele.

Helena nije htela da se okrene i vrati se odakle je došla da ne bi ispala glupa pred stražarom. Pored toga, možda je majka danas dobro raspoložena. To se nikad ne zna. Zato ona duboko udahnu i kroči kroz vrata.

Kad je Helena zaobišla okruglo ognjište i pošla prema majci, ova diže glavu. I *osmehnu se*. Helena odahnu, uzvрати joj osmehom i ubrza korak.

„Dođi, Helena, posedi sa mnom pored vatre“, reče majka dok joj je Helena prilazila. Sasvim običan poziv, ali njoj je srce zaigralo. Samo to je i htela. Majka je bila tako lepa, tako otmena. Helena je samo želela da provodi vreme s njom, da joj ugodu, da bude kao ona.

Na obodu prostorije nalazilo se nekoliko hoklica. Helena donese jednu nisku i postavi je nedaleko od majke. Ipak, nije htela da preteruje, pa je ostala na oko metar od nje.

Helena još jednom tiho odahnu, ramena joj se opustiše i usne se razvukoše u zadovoljan osmeh. Dvorana s ognjištem bila joj je omiljena soba u palati. Zbog vatre je tu uvek bilo svetlo i toplo, čak i noću, a preko dana su sunčevi zraci kuljali kroz četvrtastu rupu u tavanici i obasjavali jarke freske duž zidova. Prizore iz lova, muškarce na gozbi, žene u skupocenim suknjama – a sve je izgledalo kao živo u kovitlacu plave, žute i crvene boje. Heleni su se najviše sviđale životinje – lav, divlji vepar i vitki jelen – koje su skakale i izvijale se, divlje i divne.

S ćutanjem na usnama, majka je prela dalje. Prebacivala je purpurnu vunu s preslice na vreteno, nežno je propuštajući kroz duge, blede prste. Helena je pamtila dodir tih prstiju na koži. Bili su umirujuće hladni i ogrubeli od dugogodišnjeg rada

s vunom. Ženske ruke nikad ne miruju. Čak i kraljica mora da prede, tka i veze. Ipak, kraljica je prela najfiniju vunu i nosila najskuplje tkanine. Kraljevske tkanine.

„Šta ćeš da napraviš od toga?“, upita Helena, stidljivo pogledajući u majku.

„Ogrtač za tvog oca. Kralj treba da ima skupocen ogrtač kad izjaše u rat.“

Rat? Strah poskoči Heleni u grudima.

Majka joj je to sigurno videla na licu, pošto reče: „Ne brini, dete. Tvoj otac samo ide da pomogne nekom prijatelju. Neće dugo biti odsutan. Bogovi će ga čuvati.“ Ona se osmehnu Heleni da je umiri, ali činilo se da ni sama ne veruje u sopstvene reči.

„Kad ide?“, upita Helena.

„Čim okupi ljude. Čim mu ja završim ogrtač“, dodade ona uz još jedan osmejak.

„Onda moraš prestati!“, zapravo zavika Helena. „Prestani da predeš. Nemoj da mu istkaš ogrtač, onda neće moći da ode!“

Majka se tiho zasmeha. „Ne ide to tako, Helena. Otići će svejedno, imao ogrtač ili nema. Ali želimo valjda da mu bude toplo na putu, zar ne? I da izgleda veličanstveno, pa da svi kažu: 'Eno ide veliki kralj.'“

Helena klimnu glavom, ali plašila se. Možda je bila mala, ali znala je kako izgledaju ratovi. Muškarci bi otišli i posle se ne bi vratili.

„Jao, vidi, Helena, sva si raščupana“, zacokta majka. „Ne znam ko te je jutros češljao, ali nije ti dovoljno zategao kosu. Popustila je na vrhu.“ Ona dade znak služavci iza sebe i ova skoči na noge. „Ne možeš ovako trčkarati naokolo. Neka ti je Melisa ponovo uplete, šta kažeš?“

Helena je znala da majka samo menja temu, ali poslušno klimnu glavom. Nije poznavala tu služavku; mora da je nova u palati. Bila je mlada i ružnjikava, okruglastog lica, i osmehivala se dobroćudno. Helena ispravi leđa i uskoro oseti služavkine prste kako joj raspliću kosu.

„Zdravo, gospodarice Helena“, začu se cvrkutav glas preko njenog ramena. „Baš mi je drago što smo se konačno upoznale. Ja se zovem Melisa. Samo mi kaži ako prejako zategnem.“

Heleni se činilo da joj je nastup pomalo suviše prislan za robinju, ali to joj se sviđalo. Mnoge druge uopšte i nisu progovarale. Bile su kao duhovi.

Majka je još prela vunu levo od nje. Helena je nazirala vreteno prekriveno purpustom kako joj lebdi u uglu vidnog polja. Svejedno, držala je glavu nepomično, okrenutu pravo napred, da robinja može da uradi šta treba. Uprkos strahovanju za oca, Helena je bila srećna. Dok su sedele u ugodnoj tišini, osećala je majčino prisustvo pored sebe.

Melisa joj je sasvim rasplela kosu i počela je da provlači kroz nju češalj gustih zubaca. Kada joj se očeše o teme, peckala ju je glava.

„Jao, gospodarice Helena, što imaš divnu kosu“, uzdisala je ova. „Mora da ti je majku posetio sam Zevs, pa je zato rodila dete obdareno takvom vatrom.“

S Helenine leve strane nešto se naglo pokrenu, a onda ona s leđa začu udarac i prodoran krik. Helena se hitro okrenu. Melisa se valjala po podu, držeći se za glavu, razrogačenih očiju punih straha i pometnje. Helena diže pogled i vide majku kako se, tresući se, nadnosi nad robinjom i masira ruku. Izraz lica bio joj je čudan. Nešto između gneva i bola.

„Napolje.“ Majčin glas je bio dubok i promukao. „Obe. Izlazite napolje.“

Helena je bila prestravljena. Nikad nije videla majku ovakvu. Već je bila na nogama i istrčavala je iz dvorane pre nego što je robinja uopšte stigla da ustane. Više nikad nije videla Melisu.

Te noći Helena je ležala budna u krevetu. Premetala je po glavi iznova i iznova ono što se dogodilo u dvorani s ognjištem i pokušavala da shvati. Zaključila je samo jedno: sigurno sve

ima neke veze s njenom kosom. To je uznemirilo majku. Kad je Melisa rekla koliko joj je kosa lepa.

Možda je majka ljubomorna, pomisli Helena. To bi imalo smisla. Kraljica Leda je bila čuvena po lepoti, ali kosa joj nije bila ništa naročito. Bila je tamna poput katrana, isto kao očeva, kao kosa njene braće, kao Nestrina. Kao kosa većine ljudi u palati. Ali Helenina kosa se... *sijala*. Poput vatre. Poput zlata. Svi su to uvek govorili. Bila je posebna, dar od bogova. Kao što je Melisa rekla, baš pre nego... Da. Biće da je to. Majka je ljubomorna. Možda Helena može da prekriva kosu. Možda bi je majka tada volela onako kao Nestrui i blizance. Ali zašto ona da se krije? I sama pomisao ju je odjednom razljutila. Zašto da kupuje majčinu ljubav kad je braća i sestra dobijaju besplatno? Šta ona može što je najlepša?

Još nešto je brinulo Helenu. Otac ide u rat. Od te pomisli činilo joj se da joj je želudac pun olova. Pitala se zna li Nestra. *Treba da joj kažem*, mislila je. Sestra treba da zna. Pored toga, nije želela da razmišlja o tome sama.

„Nestra?“, pozva je ona u tami. Sestrin krevet je bio na svega metar-dva od njenog. „Nestra, jesi li budna?“

„Jesam“, odgovori sestra šapatom.

„Danas sam saznala nešto. Nešto loše.“ Helena zastade. „Otac ide u rat.“

„Znam“, reče Nestra.

„Stvarno?“, upita Helena i uspravi se u krevetu.

„Priprema se već nedeljama, zar nisi primetila?“

Helena je bila pomalo razdražena. Jednom u životu je pomislila da zna više od sestre.

„Majka pravi ocu purpurni ogrtač“, iznese ona, premda je znala da to i nije baš naročito važno otkriće. Samo je htela da pokaže kako zna nešto što Nestra ne zna.

„Hm“, odgovori njena sestra. „Pitala sam Teklu i potvrdila mi je. Ali je rekla da verovatno neće odsustvovati više od nekoliko meseci.“

„Zar se ne brineš za njega?“, upita Helena.

„Naravno da se brinem. Ali jak je i pametan. I pre je išao u rat. Dobar kralj uvek pomaže prijateljima.“ Ipak, glas joj je zvučao pomalo kolebljivo. Ona nastavi. „Tekla... Tekla kaže da će, ako rat prođe kako treba, ako se muškarci dobro pokažu, on možda početi da traži prosce. Ja sam već prokrvarila, ali ona kaže da otac verovatno neće želeći odmah da me uda. Mora da nađe pravog čoveka, da obezbedi snagu Sparte.“

Helena začuta na nekoliko časaka. Toliko toga se menja. Otac ide u rat. Nestra se udaje. Svi je napuštaju. Volela bi da majka ode umesto oca... Ne, užasno je misliti tako nešto. Volela je majku. A Nestra neće stvarno otići. I dalje će biti tu. Ona je naslednica Sparte, dakle njen muž će morati da dođe i živi ovde s njom, i na kraju će oni postati kralj i kraljica. Ona, Helena, moraće da ode. Toga se zapravo plaši, shvati ona. Kad se Nestra uda, i njeno sopstveno venčanje će biti uskoro. A onda će stvarno biti sama.

„Šta misliš, za koga ćeš se udati?“, zapita Helena naposletku i opet leže u krevet.

„Pa... za onog ko donese najveličanstvenije poklone, verovatno. Ili za najboljeg ratnika. Otac će odlučiti ko najviše zaslužuje da vlada.“

„Da, ali za koga bi htela da se udaš?“, navaljivala je Helena. „Šta misliš, kakav će ti biti muž? Sigurno si razmišljala o tome.“

Klitemnestri je trebalo nekoliko sekundi da odgovori. „Biće valjan čovek, nadam se. I mudar. I dobar otac.“

„Ja se nadam da će moj biti zgodan“, reče Helena, zamišljajući kako bi mogao izgledati. Da li će mu oči biti tamne ili zelene kao njene? „Visok i vičan trčanju, jahanju i rvanju. I fin, naravno. Mora da bude fin prema meni.“

„Daće bogovi da obe nađemo dobre muževe. I da dobijemo mnogo jake, zdrave dece“, reče njena sestra.

„Da“, složi se Helena. *Želela* je da se uda. *Želela* je da postane žena. Da vodi sopstveno domaćinstvo i bude supruga moćnog čoveka. Ali nije *želela* da ide od kuće.

„Nestra, bojim se“, reče ona tiho. „Ne želim da živim negde drugde.“

„Možda nećeš morati“, dopre sestrin glas iz tame. „Možda će ti otac naći muža koji će doći ovamo da živi s nama. Onda svi možemo da budemo jedna velika porodica i da zajedno gajimo decu. Jelda bi to bilo divno?“

Helena je ćutala. Istina, otac možda to uradi. Ipak, znala je da će on morati da postupi kako je najbolje po Spartu. A ona takođe.

Pošto Helena nije odgovarala, sestra nastavi: „Helena, ne brini o budućnosti. Nikad ne znaš šta će se desiti. Ipak, bićemo mi dobro. Otac će se postarati za to. Biće sve u redu.“

Lako je tebi da to kažeš, pomisli Helena dok je padala u nemiran san. Ti si naslednica.

TREĆE POGLAVLJE

KLITEMNESTRA

Tri godine kasnije

Otac se vraća kući. Poslao je glasnika da javi kako je vojska ušla u Lakoniju i trebalo bi da stigne u Spartu po podne. Klitemnestri se činilo da konačno može da se opusti. Otac je na sigurnom i nepovređen je. Ratni pohod je bio uspešan, kazao je glasnik, baš kao i prethodni, pa i onaj pre njega. A ipak, kad god otac ode, Klitemnestrin želudac stegnuo bi se u loptu, i kako bi nedelje prolazile, sve bi se više grčio. Kad god ode, znala je da se možda neće vratiti. Tu misao nije mogla da izbaci iz glave. Šta bi ona bez njega? Šta bi Sparta? Majka je celog leta prinosila žrtve bogovima i molila se za kraljev bezbedan povratak. Činilo se da su je bogovi konačno čuli.

Palata se pripremala za veliku gozbu u znak dobrodošlice ratnicima. Miris pečenog mesa stigao je i do dvorane s ognjištem, gde je Klitemnestra sedela s majkom i sestrom i čekala. Kastor i Polideuk takođe su bili tu – igrali su kocke za stolom u uglu. Pošto su imali samo osamnaest godina, otac je smatrao kako su premladi da pođu s njim u pohod i ostavio ih je u palati.

Iako je, dok se rat otezao, Klitemnestra brinula za oca, takođe je, uz malo griže savesti, bila i zahvalna. Što on duže ostane u ratu, to će se ona kasnije udati. Nije se plašila, ali je znala da će brak sve promeniti. Više neće moći po ceo dan da bude zajedno s Helenom, i imaće još manje slobode da luta napolju nego sada. Majka jedva da je i izlazila iz palate. A uz brak je išlo i nešto drugo... a ona nije bila sigurna da je spremna. Kad dođe vreme, međutim, uradiće sve što se očekuje od nje. Čvrsto je rešila da bude najbolja supruga na svetu, da je hvale zbog odanosti, mudrosti, čednosti, poslušnosti i, ako daju bogovi, zbog mnoštva snažne dece.

Ponekad ju je mučila nemoćna ljutnja što se rodila kao devojčica. Htela je slobodu. Htela je vlast. Htela je da radi nešto drugo, a ne da po ceo dan prede i tka. Želela je da jaše i lovi, putuje i raspravlja se, baš kao braća. Da se takmiči i osvaja nagrade, da komponuje pesme, a ne da samo pleše uz njih, da govori i da je zapravo čuju. Ipak, kad god bi ta ljutnja narasla u njoj, ona bi je potisnula. Morala se pomiriti sa onim što ne može da promeni. Grizla se za usnu, trudila se da tka što je bolje mogla, poslušno klimala glavom i umiljato se osmehivala. Pošto su bogovi hteli da bude žena, biće najbolja žena koja postoji.

Vreme se primicalo. Dozrela je za udaju, a pošto je bila naslednica Sparte, grčkim neženjama to svakako nije promaklo. Bila je vredna nagrada i mnogi plemići će želeti da je osvoje. Uskoro će ispuniti zadatak za koji se spremala otkako je dovoljno porasla da drži vreteno, zadatak za koji su je otac, majka i Tekla odgajali: produžiće očevu lozu, obezbediće budućnost Sparte. Bila su to krupna i važna očekivanja, a ipak, i protiv volje, na tu pomisao osetila bi treptaj uzbuđenja u grudima.

S drugog kraja dvorane dopre nekakav zvuk. Kretanje tabana po kamenu, potmula škripa velikih drvenih vratnica. Klitemnestra čvrsto stegnu vreteno kada se pojavio očev glasnik. On duboko udahnu i obrati se dvorani.

„Stigao je gospodar Tindarej, kralj Sparte.“

* * *

Gozba je trajala već nekoliko sati i dvorana s ognjištem orila se od smeha, pesme i priča o junaštvu. Tu su, zajedno s kraljem i njegovom porodicom, pirovali najplemenitiji ratnici, dok su se ljudstvo i osoblje gostili u dvorištu. Bilo je toplo letnje večer i zaostala svetlost sunca na zalasku još je lebdela na nebu. Meso su pojeli, ali se vino još točilo. Čak su i Klitemnestri odobrili jedan pehar, i ona ga je oprezno pijuckala, udišući slatki miris začina. Pored nje je sedela sestra i kikotala se dok joj je neki dvorski pas lizao mast s prstiju.

Klitemnestra je prelazila pogledom po prostoriji, još usredsređena prvenstveno na jednu temu. *Da li je možda neko ovde moj budući muž?* Sve su to bili oprobani ratnici, a i bogati. Možda otac izabere prosca iz Lakonije, nekog koji je na njega ostavio utisak u ratu. Proučavala je lica jedno za drugim, obasjana vatrom sa ognjišta – neka zborana i umorna, neka vedra i izražajna – i pitala se gleda li svoju budućnost u lice.

Nečija ruka na ramenu prekide je u razmišljanju. Ona malčice poskoči, pa diže glavu i vide pored sebe osmehnutog oca.

„Klitemnestra.“ Oslovio ju je neobično svečanim glasom. „Moram da razgovaram s tobom.“

Srce joj brže zalupa. *To je to*, pomisli ona. Trudila se da ne pokaže uzrujanost, već je spokojno ustala sa stolice i zagladila suknju pre nego što je pošla za njim iz dvorane.

Poveo ju je kroz veselje u dvorištu, a zatim u tihi hodnik koji je vodio do njenih sopstvenih odaja. Tu je stao. Nikog nije bilo na vidiku; svi su bili na gozbi.

„Valjda smo se dovoljno udaljili“, reče otac. „Samo sam pomislio da bi trebalo da budemo nasamo. Neću te dugo zadržavati, uskoro ćeš nazad na gozbu.“ Lice mu je delovalo čudno, skoro kao da strepi. Ne beše navikla da kod njega vidi takav izraz.

„Šta je bilo, oče?“, upita ona kao da ne zna baš ništa.

„Kćeri moja, zaručena si.“

Izabrao je, znači. Ona udahnu, pomalo razočarana što je nije pitao za mišljenje o proscima. Ipak, možda nije ni trebalo da se nada tome. Otac je bio mudar i smotren; morala je verovati da je izabrao najboljeg čoveka.

„S kim?“, upita ona. Mislila je da joj kroz haljinu sigurno vidi koliko joj srce lupa.

„Sa Agamemnomom, koji je upravo postao kralj Mikene.“ Zvučao je kao da mu se steglo grlo i izbegavao je njen pogled.

„Kralj?“, reče ona zbunjeno. „Zašto bi kralj hteo da se oženi mnome? Već ima kraljevstvo. Zašto bi napustio jedno da bi dobio drugo?“ U dnu želuca narastala joj je zla slutnja.

„Nestra, žao mi je“, reče on veoma tiho. I dalje je odbijao da pogleda u nju.

„Zašto, oče?“, kaza ona i glas je gotovo izdade. Hvatao ju je strah.

„Žao mi je, dete moje. Bilo je neophodno.“ Izgledao je umorno i tužno. On prinese ruku licu i zakloni ga. „Udaćeš se za kralja Agamemnona, otići ćeš u Mikenu i bićeš mu kraljica. Tako smo ugovorili. Čim dovede kraljevstvo u red, doći će po tebe. Nadam... nadam se da ćeš biti srećna.“

„Ali, oče... ja sam naslednica. Treba da ostanem ovde. Da budem kraljica Sparte.“ Ona pokuša da ga uhvati za ruku, ali on se izmače. „Zašto? Čemu ovo?“ Suze su joj se skupljale u očima. Jedva je bila u stanju da govori od jecaja u grlu. „Zar nisam dobra? Uvek sam se... Trudila sam se da ti se dokažem. Molim te, oče, molim te. Nemoj me slati odavde.“ Ona pade na kolena i steže ga pesnicama za rub ogrtača, jecajući i privijajući se uz stub njegove noge. „Molim te, oče.“

On je stajao kruto, ali joj je blago položio ruku na glavu.

„Odluka je doneta“, reče. „Tvoja sestra...“, počeo on, ali začuta.

„Helena?“ Klitemnestra diže pogled, odjednom ljuta. „Izabrao si Helenu pre nego mene? Zato mene šalješ odavde?“ On

ne reče ništa. „Ona je glupa. Samo lepa glupača. A i ti si glup ako misliš da će biti bolja kraljica od mene.“

„Dosta“, odseče otac, i tada je znala da je preterala. On joj skloni ruku s glave i istrže joj ogrtač iz ruku. „Saopštio sam ti tvoju dužnost. Sada ukaži ocu poštovanje i budi poslušna.“

Nemo je gledala naviše, u njega, i on je konačno pogleda u oči. Pogled mu je bio odlučan i strog, a ipak je u njemu videla i izvinjenje. Ako mu je žao, zašto onda radi ovo? Zašto je kažnjava kad se ona oduvek trudila da bude ćerka po njegovoj volji – ćerka kakva je potrebna Sparti?

„Svi mi ponekad moramo da uradimo nešto što radije ne bismo.“ On uzdahnu i pogled mu malo smekša. „Sada se smiri i vrati se na gozbu ili idi u krevet. Kako god želiš.“

S tim rečima se udaljio od nje i krenuo natrag prema larmi u dvorištu. Ona je ostala da kleči na tvrdom podu; grudi su joj se grčile od ljutih jecaja. Kad se dovoljno savladala da ustane, otišla je u svoje i Helenine odaje.

Nosa još punog dima iz dvorane s ognjištem, potpuno obučena legla je na krevet dok su joj očeve reči odjekivale u glavi. Sve se promenilo. Čitav njen život, život koji je zamišljala za sebe, nestao je. Neće odgajati decu u ovim dvoranama. Neće se brinuti o ostarelim roditeljima. Moraće da ostavi za sobom sve koje je u životu poznavala. I ovaj krajolik takođe, ova brda, reku, drveće – granice njenog sveta. Što je više mislila o tome, to je bila ljuća. Bila je to gorka spoznaja: da uprkos svim svojim naporima i svim onim prilikama kada je držala jezik za zubima, uprkos svim ograničenjima koja je prihvatila, svim željama koje je zatrla u sebi, ne može da zadrži čak ni onu budućnost s kojom se poslušno pomirila. Čak ni ona nije bila njena.

Suze su joj se slivale u uši. Ona ih obrisa rukavom haljine i okrenu se na bok. Na drugoj strani odaje stajao je prazan Helenin krevet. Zamišljala je sestru kako još sedi u dvorani s ognjištem, bezbrižna kao i uvek, i smeje se onim svojim lepim